

Bildiri Sahibinin Adı Soyadı	SENA HATİPOĞLU
Bildiri Başlığı	HUKUKA EDEBİ BAKIŞLAR
Anahtar Sözcükler	HUKUK, ADALET, MAŞERİ VİCDAN, KAMU DÜZENİ, HAK KAVRAMINA TOPLUMSAL VE EDEBİ BAKIŞ.
Bildiri Özeti	<p>İnsan varlığına temel oluşturan hak ve adalet kavramını içine alacak biçimdeki kurallar bütünü anlamına gelen hukukun, aynı zamanda devletin yaptırım gücüyle toplum hayatını düzenleyen yasalar olarak tanımlanması da mümkündür.</p> <p>Sanatsal bir anlatım biçimi olarak değerlendirilen edebiyat ise, düşünce ve duyguları güzel ve etkili bir biçimde, estetik bir doyum sağlayacak şekilde ifade etme sanatı olarak tanımlanabilir.</p> <p>Edebiyat ile hukuk arasındaki ilişki yalnızca suç ve ceza ile sınırlı değildir. Edebiyat insanların duygu, düşünce ve ruhuna, hukuk ise insanların aklına ve vicdanına hitap ettiğini kabul edersek, bu bağlamda; edebiyat ve hukukun aynı noktada buluştuklarını rahatlıkla söyleyebiliriz. Hukuk insan ve toplum düzeni için koyduğu kanun ve kurallarla somuttan hareket eder, edebiyat ise; toplum ve insandan hareketle somut vak'adan soyuta, yani bir nevi insan ruhuna seslenir.¹</p> <p>Edebiyatın adalet temin etmek gibi toplumsal bir işlevi yoktur. Hukuk ise nihaî hedef olarak adaleti temin ederek toplum düzenini sağlamaya çalışır. Edebiyat, hukuku ve adalet kavramını da estetik olarak anlatabilir. Ancak; hukuk her olayı edebi olarak anlatamaz. Hukuk Fakültelerinin çoğunun ambleminde bulunan Adalet Tanrıçası Thames heykeli zarafetiyle hukukun, elindeki terazisiyle adaletin, gözlerinin bağıyla vicdana yön veren tarafsızlık ilkesinin edebi bir anlatımından ibarettir.</p> <p>Edebiyat duygulara hitap ederek, bu yolla toplumdaki çarpıklıkları, aykırılıkları, sevinçleri, gözyaşlarını, kahramanlıkları dile getirir ve insan yüreğinde yankı bulacak duyarlılık peşinden gider. Hukuk ise toplumdaki çarpıklıkları gidermeye çalışarak insan huzurunu esas alır. Hukuk akla dayanarak ve yasalardan gücünü alarak vicdana seslenir. Edebiyat ise; olaylardan yola çıkarak insanların vicdan muhasebesi yapmasına yol açar.</p>

1 KURTOĞLU Mehmet, Edebiyat ve Hukuk Makalesi.tyb.org.erişim.25.6.2013

Hukuk olaylardan yola çıkarak insanı müşteki, davacı, davalı, şüpheli, sanık olarak yargının sujesi yapar. Edebiyat ise yargılamanın sujelerinin hangi rolü oynadığını anlatır. Hukuk -gerektiği kadar- ayrıntıyla ilgilenir. Edebiyat ise ayrıntıda gizlidir. Hukuk tehdit ederek suç işleyeni yargılar, edebiyat ise yargılamanın şüpheli üzerinde oluşturduğu tehdit algısını anlatır. Hukuk bazen yanılır, suç işlemeyeni de yargılar. Edebiyat ise suç işlemediği halde yargılanan ve suçlu muamelesi gören kişinin ezikliğini anlatır. Hukuk amacı adalet olsa da, her zaman bir sonuca ulaşamayabilir. Edebiyat hukuksuzluğu da anlatır. Hukuk aysbergin görünen yüzüdür. Edebiyat hem görünen yüzü, hem de görünmeyen yüzüdür. Hukuk baklava çalarak suça sürüklenen çocukla “şüpheli” seviyesinde ilgilenir. Edebiyat ise; suça sürüklenin çocuğun zaruret hâlini de anlatır. Hukuk gezi parkında yasaların ihlâli olup-olmadığına bakarak adalet arar, Edebiyat ise gezi parkındaki ağaçların yok edilip-edilmediğinden yola çıkarak adalet arayan insanları anlatır.

Elbette; hukuku ilgilendiren ayrıntılar edebiyatın beslendiği ana kaynaklardır. Her iki kavram pek çok yerde kesişmektedir. Aslında insanın yeryüzündeki serüveni hem hukukun, hem de edebiyatın serüvenidir. Bu yolculuğun vicdani cephesi ancak edebiyat ile anlatılabilir. Hukukun aynasında da edebiyat kendini gösterir. Hukuk ve edebiyat arasındaki derin bağın merkezinde elbette “insan” vardır.

Ülkemizde hukukun edebi portresi üzerinde çok durulduğu söylenemez..

Bazı üniversiteler tarafından düzenlenen “*Hukuk ve Edebiyat*” başlıklı sempozyumlarda da; genellikle konu “*hukuk kurallarının yorumu meselesinin çözümünde edebi metinlerin yorumunda kullanılan metotların sıralanmasından*” ibaret olduğu değerlendirilmektedir. Nasıl tanımlanırsa tanımlansın, ‘*Edebiyatta Hukuk*’ kavramı hukukçulardan ziyade, edebiyatla ilgilenenlerin alanına girmektedir. Ancak, hukuk fakültesi öğrencilerinin olay çözümleme çalışmalarında edebi metinlerden yararlanılabilir. Yazılı hukuk metinlerinin oluşumunda da edebi eserlerin etkileri yadsınamaz. Mülga 765 sayılı TCK’nun 438.maddesinin Anayasa Mahkemesince iptalinde edebi yayınlar ve özellikle Müjde AR’ın baş rolde oynadığı ‘*Madde 438*’ filminin kamuoyunu aydınlatmada etken rol oynadığı bilinmektedir. Tıpkı Yılmaz KARAKOYUNLU’nun yazdığı ‘*Salkım Hanım’ın Taneleri*’ filminin, vergi mükellefiyetine bağlı hukuken yapılan ayrımcılığı anlatması veya uluslar arası anlaşmaya bağlı göç hukukunun toplumda yarattığı ayrışma ve nefret algısını anlatmada başarılı bir örnek olan Çağan IRMAK filmi ‘*Babamın İnsanları*’

nın, hukukun edebi yansımalarına örnek olarak gösterebiliriz.

'Edebiyatta Hukuk' veya 'Üç Kemallerde Hukukun ele alınışı' başlığı altında, hukuk fakültesi öğrencileri için en ilgi çekici olanın, sonradan filme de uyarlanan '**Suçlu**' romanı olduğu söylenebilir.²

Yazar Orhan Kemal'in bir çocuğun suçlu damgası yemesine neden olan toplumsal gerçekleri çarpıcı bir biçimde ele aldığı **Suçlu** romanı, ilk olarak 1956 yılında Vatan Gazetesi'nde tefrika edilmiş, gazetede yayınlanırken, Abdülbaki Gölpınarlı'dan fabrika işçisine kadar uzanan geniş bir okuyucu kitlesine hitap ettiği fark edilmiştir. Nitekim; "Orhan Kemal'in Önemi" başlıklı yazısında Abdülbaki Gölpınarlı şöyle demektedir: "Suçlu'yu gazete tefrika ederken takip ediyordum... Her gün ertesi günü bekleyerek okuyordum. Roman sürdükçe Cevdet'e bağlandım. Fakat merak ediyordum; bu çocuk ne olacak? Nihayet bir gün yokuşun başında rastladım Orhan'a; o söze başlamadan ben sordum: Cevdet ne olacak? Ne yapacaksın o içli, tertemiz çocuğu? Olmaz dedim, öyle bir çocuğu hapiste bırakamazsın; buna hakkın yok." demektedir.

Sonradan Orhan Kemal'in anılarından öğrendiğimize göre; Gazeteye gittiğinde kapı önünde bekleyen bir işçinin "Cevdet ne olacak ? Hepimiz çoluk çocuk meraktan kıvranyoruz. O çocuğu hapiste bırakma yazık olur" demesi üzerine; Orhan Kemal bu olayı şöyle değerlendirmiştir: "Kendi sahasından taşmayan, bilgi âlemine dalmış birisi (Abdulbaki Gölpınarlı) ve bir işçi. İkisinin de isteği aynı ve ikisi de beni okuyorlar. Cevdet'in ne olacağını anlamak için beni arıyorlar...Bu bir mutluluktur benim için ve Cevdet için." diye yazmaktadır.³

1957 yılında biten tefrika sonunda Remzi Kitabevi tarafından bastırılan Suçlu Romanı,Türk edebiyatında çok sık ele alınmayan (**çocuk ve suç**) temasını işlemeden dolayı eleştirmenler tarafından övgüyle karşılanmıştır. Bu çok önemli sorunu geniş çevrelere duyurmakta edebi eserlerin, romanların büyük etkileri olduğu kuşkusuzdur. Çocuk suçluların acıklı dünyalarını, bilgisizlik ve tedbirsizliğimiz yüzünden bunların ne kadar çabuk çoğaldıklarını göstermeye çalışan bu romanın sanat amacından başka, yasal düzenlemelere de ön ayak olduğunu söyleyebiliriz. Gerçi Uluslar arası sözleşmelerin zorlamasıyla ve aradan uzun yıllar geçtikten sonra "Çocuk Suçlularının

2 EYİGÜN Rahşan Yıldız, Orhan Kemal'in hayatı,eserleri, uyarlamalarının Türk Sinemasındaki yeri, (yayınlanmamış y.lisans tezi. Mimar Sinan Ün.v. Sinema TV.dalı,İst.2003, Sayfa:9

3 MASDAR Funda, Orhan Kemal'in uyarlamalarına örnekler, yayınlanmamış doktora tezi, 100.Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sayfa 21 Van-2011

yargılanmasına dair ve Çocuk suçluluğunu tarif eden 2253 sayılı (hâlen mülga) yasa 1979 yılında yürürlüğe girebilmiştir.

Orhan Kemal'in Suçlu romanı, 5393 sayılı “Çocuk Kanunu”nun 15.maddesinde tanımlanan ve günümüzde de hukuki bir müessese haline getirilen “**Suçta Sürüklenen Çocuk**” kavramının en iyi anlatımıdır diyebiliriz. Tek farkla. Orhan Kemal bu olayı 1957 yılında romanlaştırmış, edebiyatın etkilediği hukuk ise aradan uzun yıllar geçtikten sonra (2005) yılında bu kavramı hukukileştirebilmiştir.

Çocuk haklarının hukuki norm olarak kabul görmediği, çocuğun birey görülmediği, çocuğun yararı gibi temel ilkelerin henüz bilinmediği bir dönemde; toplumsal açıdan suçta sürüklenen çocuğu anlatan Suçlu romanı, hukuk ve edebiyat ilişkisinin bence en çarpıcı örneğidir. Birleşmiş milletler nezdinde ilk Çocuk hakları Bildirgesi bile ancak 1959 yılı Genel Kurulunda ele alınabilmiştir. Yine B.M.nin 1979 yılını “*Dünya Çocuk Yılı*” olarak kabul etmesi derin tartışmaları da beraberinde getirmiştir. Bunun akabinde hazırlanan Çocuk haklarına dair sözleşme ülkemizde 1990 yılında imzalanmış, ancak; 1995 yılında yürürlüğe girebilmiştir. Bu gelişmeler sonunda ise; 18.1.2001 tarihli ve 4620 sayılı yasayla Uluslar arası çocuk hakları bildirgesinin Avrupa versiyonu kabul ülkemizde de kabul edilmiştir.

Sonradan bir Atıf YILMAZ filmi olarak sinemaya da uyarlanan “Suçlu” romanının senaristliğini Yılmaz Güney yapmıştır. Ama sol eğilimli olduğundan bahisle sansür kurulundan önceleri geçmeyen film, daha sonra küçük düzeltmelerle kabul görebilmiştir.

Suçlu, sorunlu bir aileye sahip olan Cevdet’in ailesinin sevgisizliği, toplumun ilgisizliği sonucu içine düştüğü kötü durumu ve bu durumdan yine toplum sayesinde kurtuluşunu konu edinmektedir. Filmde, romanın temasına bağlı kalınmakla birlikte; olay akışında bazı değişiklikler yapılmıştır. Ancak yapılan değişiklikler romanın verdiği mesaja ters düşmemekte, hatta bu mesajı pekiştirmektedir: Mesaj açıktır: Kişilerin içinde bulunduğu durumun sorumlusu toplumdur, çocuk harici etkenlerle suçta sürüklenmiştir, suçun faili gibi görünse de de çocuk bir nevi toplumsal mağdur rolündedir. Toplumun bozduğu dünyayı yine toplum düzelterektir. Sadece yasaların yapılması tek başına yeterli değildir. Bir çiçekle bahar gelmediği, gibi bir çocuğun cezalandırılmasıyla da tek başına adalet temin edilemez.....

Burada uzun uzadıya filmi veya romanı anlatmaya sayfamız müsait değil.. Ancak; romanın başlangıcında ve senaryonun uyarlandığı filmde baş

karakter çocuk Cevdet'in; Eminönü'nde isportasıyla dolaştığı sahneyle başlaması vurgulayıcıdır. Küçük Çocuk Cevdet, işportasındaki balon, jilet, kalem gibi ucuz malları satmaya çalışmakta, Anneleri babalarıyla dolaşan mutlu çocuklara özenerek bakmakta, yüzünde mutsuz bir ifadeyle '*Bebelere balon, beşi bir kuruş*' diye bağırılmaktadır. Eminönü kalabalığında bir sağa bir sola dolandığı sahne ile Cevdet'in mutsuzluğu, yalnızlığı vurgulanmış;romanda uzun uzadıya anlatılan Cevdet karakteri filmin başında başarılı bir geçişle verilmiştir. Burada anlatılan toplumsal açıdan suçluluk değildir. Ama suça sürüklenen çocuğun ortamını hazırlayan toplumsal gerçek romanda da, filmde de sosyal hayatı düzenleyen kuralların en etkili olan hukukun âdeta yazılım tekniğini ve toplumsal kurallara etki eden olayların başlangıcını anlatmaktadır. Yani bir çeşit bu anlatım veya sahne, "Hukuka giriş dersi"ndeki (Temel Kavramlar) bölümünden ibarettir. Bunun yanında, suç teorisi, doğuştan suçluluk, sonradan edinilen suçluluk gibi kavramların işlendiği (kriminoloji) dersinde insani olaylar, suça iten sebepler ve hukukun ayrılmazlığının girizgâhı olarak nitelendirmek mümkündür. Bir başka deyişle, Ünlü Ceza Hukukçusu Prof.Dr. Faruk EREM'in "*suçluyu kazıyın, altından insan çıkar*"⁴ sözünün romanının baş karakteri Cevdet'e uyarlanmasıdır. Evet, Suçlunun altından insan, Suçlu romanının altından ise bu kez bir Çocuk çıkmıştır. Elbette bu durum, toplumsal gerçekleri değiştirmeyecektir. Ancak; bugün hukukun temel ilkelerinden biri hâline gelen "birey çocuk" ve "esas olan çocuğun yararadır" kavramlarının hukuki alt yapısının oluşmasında romanın gerçekten pozitif etkileri olmuştur.

Romanda anlatılan hikâyeye uzun olabilir..Ancak; hukuku ilgilendiren boyutu, Erol isimli çocukla kavga eden ve karakola alınan Cevdet'in nezarete atılmasının işlendiği bölümdür. Kavganın gerçek sebebini söylemeyen Cevdet nezarethanede kendisi gibi suça sürüklenen bir çingene kızıyla tanışır. Onun da suçu muz çalmaktır.

Romadaki anlatıma göre; küçük Cevdet'in karakoldan kurtarılışı, o zaman için (günümüzün aksine) zorunlu müdafilik kurumunun olmadığı devrede bir avukatın yardımına dayandırılmaktadır. Kendisini hiçlikle fikriyle büyüten, ailesinden yardım almayan ve evi terk eden küçük Cevdet'in devletin avukat tahsis etmediği bir dönemde bunu nasıl temin ettiği romanda tabiidir ki; işlenmemiştir. Zaten ana tema da müdafii tayini değildir. Fakat ilginç olan film senaryosunda küçük Cevdet'i karakoldan kurtaran kişi onu yakından tanıyan ilkökul öğretmeni olarak gösterilmiştir. Öğretmen karakteri romanda

yer almasa da senarist, -romanın aksine- küçük Cevdet'i karakoldan kurtarma işini öğretmene vermede bir sakınca görmemiştir. Suçlunun Cevdet değil, onun yetiştiği çevre olduğu temasının işlenmesi görevi, dönemin aydın kişisi öğretmene bırakılmıştır. Bu hususun, ana temanın seyirciye aktarılmasında hukuki müdafilik kurumu yerine, eğitim yoluyla toplumsal dönüşüm sağlanması fikrine katkı yaptığı söylenebilir. Belki böylesi daha etkili olmuştur. Ancak yine de; yazarın romandaki bakış açısının, toplumsal mesajlar verirken bile hukukilikten ayrılmadığı fikrine saygı duyulmalıdır. Dolayısıyla yazar, küçük çocuğa hukuki yardımla toplumsal faydayı amaçlarken, senarist film tekniği açısından eğitim yoluyla toplumu değiştirmek çabasının rol modeli sayılan öğretmenlerden yararlanmayı tercih etmiştir.

Hem romanda, hem de filmde yetişkinlerin hayata bakışının, olaylar karşısında verdikleri tepkilerin çocukların dünyasına yansımaları üzerinde durulmuştur.

Filmin veya hikâyenin ilerleyen bölümlerinde küçük çocuk Cevdet'in; bir adam öldürme şüphelisi olarak sorgulanmak üzere araca bindirilerek polis tarafından karakola götürülürken duyulan dış ses; *“Polis şimdi onları islahanalere yerleştirecek ama asıl mesele yeni Cevdet’lerin doğmasını önlemektir.”* denilerek mesaj verilmektedir. Bu mesajın toplumsal içerikli olduğu kadar hikâyenin anlatımında cezanın “ıslah edici” veya “ödetici” boyutlarına da atıf vardır. Bunun yanında, aradan uzun zaman geçmiş olmasına rağmen, çocuk ıslah evlerinin, ıslahtan çok suç üreten mahal olma özelliğini de gözler önüne sermektedir. Son olarak 2009 yılında gerçekleşen Pozantı Çocuk İslah evindeki baskı ve çocuk tutuklulara yönelik işkence iddialarının⁵ günümüzde de sorunların devam ettiğine dair en önemli işaret sayılır. Bundan da anlaşılıyor ki; yazar günümüzde bu romanı yazmış olsa idi çocuk ıslahevlerinin durumunu da içine alacak şekilde hikâye örgüsünü genişletmek zorunda kalabilirdi. Nitekim hikâyenin ilerleyen bölümlerinde çocuk ıslah evinin acımasız gerçeğiyle karşılaşan roman kahramanının bıçaklama, esrar kullanımı ve kumar oynanması gibi cezaevi gerçekleriyle yüz yüze bırakması buna en iyi örnektir. Filmde bu senaryoya yer verilme de, romanın ana temasında ceza evlerinin kötü yönetimi, insan hakları boyutunda ele alınabilmiştir. Bunun yanında küçük çocuk Cevdet'in ilk karakol tecrübesinden sonra eve gitmeyerek çingene kızının kaldığı metrük eve sığınmasında da liderliği ele alarak “çocuk suçlu çetesini” olgusuna da yer verdiği gözlenmektedir. Aslında bir edebiyatçının

hukukun pek çok sahasına ustalıkla girmesi mutluluk vericidir. Aynı hassasiyeti insanları yargılarken veya hüküm kurarken edebiyattan nasibini almamış hukukçuların eksi hanesine yazmak gerekir. Benzer örnek, küçük Cevdet'in Amerikan rüyasını gerçekleştirmek için gizlici bir gemiye binip yakalandıktan sonra geriye gönderilmesinde de vardır. Yoğun olarak göç yolları üzerinde bulunan ülkemizdeki göçmen kaçakçılığı suçunun öğelerini bu anlatımda görmek mümkündür. Bunu yanı sıra ülkeye iadesinde de “suçluların iadesi” hükümlerinin dolaylı da olsa anlatımı mevcuttur. Kim bilir yazarın bu tür bir senaryoyu hikâyeleştirmesinde Babasının Beyrut'ta siyasi sığınmacı olarak yaşaması ve kendisinin de buna ilişkin sürgün günlerine dair gözlemlerinin etkisini görmek mümkündür. Mekân olarak İstanbul'da geçen ve zaman olarak da 1 yıllık bir süreyi kapsayan Cevdet'in hikâyesinde Suç ve suçluluk kavramı edebi serüven içerisinde romanlaştırılmıştır.

Bu başarılı örnek yanında başkaca anlatımlara (şimdilik) yer olmadığını düşünüyorum. Kuşkusuz Yaşar Kemal'in “Teneke” romanındaki “idare hukuku-menfaat ilişkisi” veya “Demirciler Çarşısı Cinayeti”nde⁶ hukuk anlayışlarını anlatmak isterdim. Yine Orhan Kemal'in “72.Koğuş” veya “Mahalle kavgası” romanlarında da hukuk temalarını irdelemek mümkündür.

Bu kadar özetin yeterli olduğu kanaatindeyim.

Suçlu karakterinin işlendiği, günümüz hukuk deyimiyle de ‘suça sürüklenen’ çocuğun hikâyesinin anlatıldığı romanda, pek çok hukuk kurumuna temas edilmiştir.

Günümüz hukukçularının, ‘suça sürüklenen çocuk’ kavramının içini dolduramamalarında hukuka edebi bir bakış sergileyememelerinin rol oynadığını düşünüyorum.27.06.2013

İstanbul-Şirinevler

SENA HATİPOĞLU

HUKUK FAK.III.SINIF ÖĞR.

KAYNAKÇA:

1-BOLAT Hatice, Yaşar Kemal'in romanlarında sosyal ilişkiler açısından şahıslar kadrosu, yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

2-EREM FARUK, Bir ceza avukatının anıları, Seçkin Yayınları

3-EYİĞÜN Rahşan Yıldız, Orhan Kemal'in hayatı, eserleri, uyarlamalarının Türk Sinemasındaki yeri, (yayınlanmamış y.lisans tezi. Mimar Sinan Ün. Sinema TV.dalı, İst.2003,

4-KURTOĞLU Mehmet, Edebiyat ve Hukuk Makalesi.tyb.org.

5-MASDAR Funda, Orhan Kemal'in uyarlamalarına örnekler, yayınlanmamış doktora tezi, 100.Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü,

6-Radikal Gazetesi 18/08/2009